

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

L

O R A D E A • 2 0 2 0

ROLUL ȘI CONTRIBUȚIA STRUCTURILOR O.N.U. ÎN REZOLVAREA PROBLEMEI REFUGIAȚILOR ROMÂNI DIN UNGARIA ÎN ANII '80

Roland OLAH*

THE ROLE AND CONTRIBUTION OF UN STRUCTURES IN SOLVING THE PROBLEM OF ROMANIAN REFUGEES FROM HUNGARY IN THE '80S ABSTRACT

In this paper we present the phenomenon of the illegal cross border in the 80's, that is increasingly developing by intensifying the social and economic crisis in Romania, due to Ceaușescu's regime. The Romanians left their country through two routes: the Yugoslav and the Hungarian. Starting with 1988, the phenomenon of fraudulent passage by Romanians was an increasingly difficult problem to manage by the Hungarian authorities. In this sense, they will seek and obtain the support of the United Nations, which through the United Nations High Commissioner for Refugees will directly contribute to resolving the crisis of Romanian refugees on the territory of Hungary.

Keywords: refugees, the United Nations, UNHCR, Nicolae Ceaușescu, Horn Gyula

Protecția drepturilor omului după cel de-al Doilea Război Mondial a fost o necesitate primordială în noua ordine postbelică, având în vedere atrocitățile comise în timpul războiului. În perioada interbelică se organizează Societatea (Liga) Națiunilor cu scopul menținerii securității colective, rezolvarea disputelor între state prin arbitraj și menținerea păcii. Liga având însă preocupări limitate pentru reglementarea și protecția internațională a drepturilor omului. Succesora Ligii, Organizația Națiunilor Unite (O.N.U.), încă din preambulul documentului de bază anunța: „ne reafirmăm credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și a femeilor, precum și a națiunilor mari și mici”¹.

Unul dintre scopurile declarate ale O.N.U. prin Carta Națiunilor Unite, semnată în 26 iunie 1945 este menționat ca fiind „promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limba sau religie”². Pentru garantarea acestor drepturi se adoptă la Adunarea Generală O.N.U. din 10 decembrie 1948, în cadrul celei de-a treia sesiuni, *Declarația universală a drepturilor omului*. Acest document nu este gândit sub forma unui tratat internațional între membrii O.N.U., drept consecință nu prevede sancțiuni juridice în cazul nerespectării prevederilor, fiind considerat un document politic³.

* Universitatea din Oradea; e-mail: rolandd.olah@gmail.com

1 *Monitorul Oficial* din 26 iunie 1945, <http://www.monitoruljuridic.ro/act/carta-natiunilor-unite-din-26-iunie-1945-emitent-organizatia-natiunilor-unite-publicat-n-monitorul-oficial-din-26-19362.html>, accesat în 6 mai 2020

2 *Ibidem*

3 Vida Ioan, *Drepturile omului în reglementări internaționale*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 49

Organizația Națiunilor Unite după adoptarea Declarației elaborează succesiv o serie de documente⁴ cu caracter internațional care reflectă preocuparea O.N.U. față de apărarea, garantarea și respectarea drepturilor omului⁵. În această linie se înscrie și adoptarea *Convenției privind statutul refugiaților*⁶ în 28 iulie 1951, rămasă în mentalul colectiv drept „*Convenția de la Geneva*”. Ulterior Convenția a fost completată cu un *Protocol privind statutul refugiaților*⁷ adoptat la conferința O.N.U. din 31 ianuarie 1967, denumit drept „*Protocolul de la New York*”. Cele două documente sunt considerate instrumentele juridice prin care se reglementează în dreptul internațional protecția refugiaților. Adoptarea Protocolului a fost necesară deoarece Convenția se aplica doar persoanelor care au devenit refugiate în urma unor evenimente petrecute înainte de 1 ianuarie 1951.

Printre primele demersuri realizate de O.N.U. în vederea protecției refugiaților este înființarea Organizației Internaționale pentru Refugiați în anul 1947, după care, începând cu decembrie 1950, ia ființă Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (I.C.N.U.R.), organism funcțional și astăzi.

Astfel, statutul de *refugiat* se poate acorda atât de către I.C.N.U.R., cât și pe baza Convenției. Persoanele care primesc statutul de refugiat pe baza actului fondator al I.C.N.U.R. sunt considerate *refugiate sub mandat*⁸, prin urmare ei beneficiază doar de programele derulate de Înalțul Comisariat, nu și de drepturile oferite de Convenție. De asemenea, persoanele care primesc statutul de refugiat pe baza Convenției sau Protocolului, sunt denumite refugiate în baza Convenției și beneficiază de toate drepturile și beneficiile acordate de Convenție și Protocol⁹.

Conform prevederilor Convenției, se poate acorda statutul de refugiat persoanelor care în urma unor evenimente petrecute înainte de 1 ianuarie 1951 manifestau „*temeri justificate de a fi persecutate datorită rasei, religiei, naționalității, apartenenței la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări; sau care, neavând nici o cetățenie și găsimdu-se în afara țării în care avea reședința obișnuită ca urmare a unor astfel de evenimente, nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu dorește să se reîntoarcă*”¹⁰. De asemenea, acest statut se mai acordă persoanelor care au fost considerate refugiate în temeiul convențiilor anterior încheiate. Prin urmare, îndeplinirea criteriilor necesare acordării statutului trebuie îndeplinite anterior datei la care este solicitat statutul de refugiat. Astfel, o persoană este refugiată în momentul solicitării statutului de refugiat, iar recunoașterea acestuia îi conferă drepturile prevăzute în legislația internațională¹¹.

Persecuția (politică sau religioasă), chiar dacă nu are o definiție juridică general recunoscută, ea se referă la acțiunile întreprinse de autoritățile unei țări împotriva unui individ sau unui grup de persoane. Motivele care generează persecuția pot apărea înainte sau după ce o persoană părăsește țara de origine, astfel dacă aceste motive apar după plecarea din țara de origine, persoanelor refugiate li se poate acorda statutul de *refugiat sur place*¹². În mod special, acest statut a fost acordat unor diplomați sau unor oficialități,

4 Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale; Convenția cu privire la drepturile copilului; Convenția asupra drepturilor politice ale femeii; Convenția pentru reprimarea traficului cu ființe umane și a exploatării prostituției altuia etc.

5 Duculescu Victor, *Protecția juridică a drepturilor omului (mijloace interne și internaționale)*, Editura Lumina Lex, București, 1998 p. 64

6 Convenție privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=32364, accesat în 6 mai 2020

7 Protocol privind statutul refugiaților, încheiat la New York la 31 ianuarie 1967, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htpact_text?idt=32365, accesat în 6 mai 2020

8 *Refugiat sub mandat* este aceea persoană care îndeplinește criteriile prevăzute în statutul I.C.N.U.R., dar se află într-o țară care nu a adoptat Convenția sau Protocolul, sau nu este recunoscut drept refugiat de către țara de primire.

9 Delcea Mihai, *Elemente noi în strategia Înalțului Comisariat O.N.U pentru Refugiați de asistare a persoanelor care au nevoie de protecție internațională* în Vasile Popa, „Refugiatul, un microunivers dislocat”, Editura Presa Universitară Română, Timișoara, 2000, p. 354

10 Vida Ioan, *op. cit.*, p. 194

11 Delcea Mihai, *op. cit.*, p. 357

12 ***, *Manual referitor la proceduri și criterii de determinare a statutului de refugiat în baza Convenției din 1951 și a Protocolului din 1967 privind statutul refugiaților*, Geneva, 1992, <http://cdom.rau.ro/download/Concurs/Manual %20>

prizonieri de război, studenți, persoane care au solicitat acordarea statutului de refugiat după ce și-au părăsit țara de origine în mod legal, în timpul rezidenței lor în țara de destinație¹³.

După cum concluzionează Mihai Delcea, consilier juridic la reprezentanța din România a I.C.N.U.R., pentru a fi considerat refugiat pe baza Convenției, o persoană trebuia să îndeplinească cumulativ patru criterii¹⁴: să se afle în afara țării de origine; să nu poată sau să nu dorească să se pună sub protecția țării de origine sau să se reîntoarcă acolo; să aibă o temere bine întemeiată de persecuție; teama de persecuție să fie datorată unor motive legate de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau politic.

Realitățile socio-economice din anii '80 fiind principalul motiv pentru care românii și-au părăsit țara de origine, calitatea slabă a vieții în urma impunerii raționalizării alimentelor de bază, a energiei electrice și termice au forțat mii de români să își riște viața părăsind țara în mod fraudulos, uneori în bătaia focurilor de armă ale grănicerilor români¹⁵. În cazul în care erau prinși de autoritățile românești, în prima parte a anilor '80 erau condamnați conform art. 245 din Codului Penal din anul 1968 la închisoare cu executare între 6 luni și 3 ani, fiind pedepsită atât trecerea frauduloasă, cât și tentativa. Trecerea frauduloasă a granițelor fiind încadrată în categoria „crime împotriva siguranței statului”¹⁶.

Spre sfârșitul anilor '80, cu precădere spre anii '87-89 din cauza numărului mare de *frontieriști* prinși sau predați de autoritățile vecine înainte de instanțe au fost *judecați* de grănicerii români, iar *pedepsele* au fost: bătăi, torturi și schingiurii¹⁷. De asemenea, o practică des întâlnită a fost executarea pedepsei prin muncă, în locul condamnării la închisoare cu executare. Astfel, pe baza *Decretului nr. 218/1977 privind unele măsuri tranzitorii referitoare la sancționarea și reeducarea prin muncă a unor persoane care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală*, în cazul pedepselor care nu depășeau 5 ani de închisoare, în funcție de gravitatea faptei, instanța putea decide executarea pedepsei prin muncă. Persecuții de regim au fost nu numai cei care au fost prinși în timpul trecerii frauduloase ci și familiile celor care au trecut granița fără acordul autorităților sau pur și simplu au înaintat o cerere de emigrare, după acesta fiind urmăriti la locul de muncă, acasă sau în spațiul public.

Problema refugiaților români aflați pe teritoriul Ungariei a fost adusă în discuție pentru prima dată în fața celei de a 43-a Adunare Generale a O.N.U. de către Várkonyi Péter, șeful diplomației maghiare, care a solicitat respectarea *drepturilor minorităților*. Din motive politice, autoritățile maghiare au legat fenomenul trecerii frauduloase de nerespectarea drepturilor minorităților în România. Numărul mare de refugiați cu cetățenie maghiară, dar și linia națională promovată de regimul Nicolae Ceaușescu a favorizat acest lucru. În cadrul discursului susținut în 4 octombrie 1988, Várkonyi Péter a expus teza maghiară, care afirma că respectarea drepturilor omului nu poate fi considerată o problemă internă și considera necesară demararea de progrese semnificative în zona drepturilor omului¹⁸.

Continuând direcția trasată de Várkonyi, reprezentantul Ungariei în *Comitetul Social, Umanitar și Cultural al Adunării Generale O.N.U.* a propus ca O.N.U. să elaboreze un program de sprijinire a minorităților naționale care să contribuie la ameliorarea diferențelor între majoritari și minoritari, cu un accent pe protecția valorilor culturale și istorice, folosirea limbii materne în învățământ și în societate, unificarea familiilor despărțite, așa încât acestea să trăiască în zona natală și să mențină relația cu țara mamă. Chiar dacă nu se pronunță numele României și minorității

[UNHCR%20selectie.pdf](#), accesat în 10 mai 2020

13 Delcea Mihai, *op. cit.*, p. 360

14 *Ibidem*

15 Steiner Johann, Magheți Doina, *Mormintele tac. Relatări de la cea mai sângeroasă graniță a Europei*, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 13

16 Milian Radu, *Trecerea frauduloasă a frontierei, ca răspuns la politica de îngrădire a libertății de circulație a persoanelor* în „Analele Sighet. Anii 1973-1989: Cronica unui sfârșit de sistem”, vol. X, Editura Fundația Civică, 2003, p. 282

17 Steiner Johann, Magheți Doina, *op. cit.*, pp. 33-35

18 Kaszás Veronika, *A romániai nemzeti kisebbségek és az erdélyi menekültek ügye a nemzetközi fórumokon, 1988-89-ben (Problema minorităților naționale din România și a refugiaților transilvăneni în fața forurilor internaționale, 1988-1989)* în „Külügyi Szemle”, anul XII, 2013, p. 99

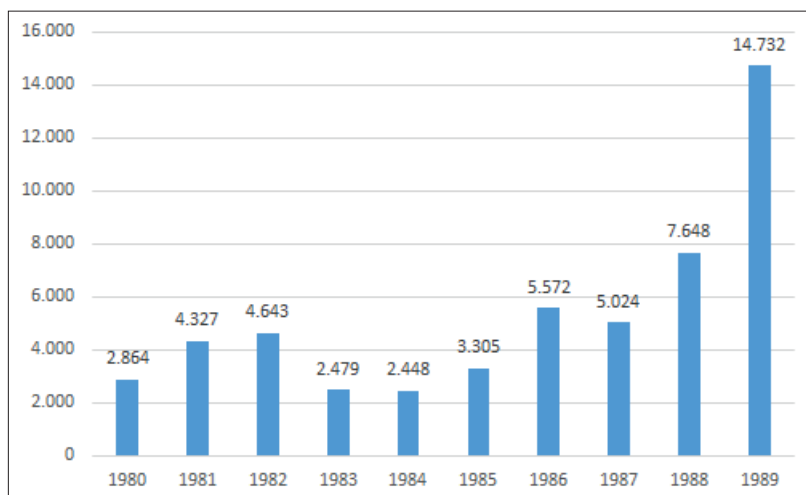
maghiare, în mod clar aceste prevederi se refereau la situația minorității maghiare din România și se încerca protecția drepturilor lor¹⁹. Adunarea Generală a O.N.U. nu avea însă competențe pentru rezolvarea problemei, rezoluțiile emise sub formă de recomandări de Adunarea Generală nu erau aplicate în mod obligatoriu de toate statele.

Începând cu anul 1976, O.N.U., prin Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați se implică în rezolvarea problemei refugiaților din blocul est-european. După conferința post-Helsinki de la Belgrad, Înalțul Comisariat își deschide un birou în capitala Iugoslaviei care avea ca scop sprijinirea cetățenilor est-europeni plecați ilegal din țara de origine să găsească o țară, care să îi preia și să le ofere azil. Înalțul Comisariat ofera Iugoslaviei 90 de dolari americani pe zi pentru fiecare refugiat.

Cetățenii români, de altă naționalitate decât cea germană (Republica Federală Germania ajunge la o înțelegere cu Iugoslavia, prin urmare germanii din România și din Republica Democrată Germană nu vor mai fi predați autorităților din țara de origine) erau obligați să își motiveze fuga din România politic, cei care aduceau drept argument situația economică din România erau extrădați autorităților române. Această regulă a autorităților iugoslave fost menținută inclusiv pe parcursul anului 1989²⁰. Aceeași soartă au avut-o și cei care nu au fost preluați de o a treia țară²¹. Autoritățile române ajung la o înțelegere neoficială cu omologii iugoslavi, istoricul Brândușa Armanca menționează că „pentru a stimula returnarea frontieriștilor români: Iugoslavia primea în schimb vagoane de sare”²².

Informațiile privind numărul românilor care au solicitat azil într-o țară occidentală sunt relativ puține. Însă, analizând un studiu²³ publicat de Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, în anul 2001 reiese că în perioada 1980 – 1989 au aplicat pentru azil 53.042 de cetățeni români. Se observă o creștere semnificativă în anul 1989, când nu mai puțin de 14.732 de persoane au cerut azil, dublu față de anul anterior când 7.648 de cetățeni au solicitat azil într-o țară europeană.

Grafic 1: Numărul cetățenilor români care au solicitat azil într-o țară europeană (1980-1989)

În continuare, același studiu²⁴ prezintă numărul cetățenilor români solicitanți de azil în funcție de țara europeană în care au solicitat protecție internațională. Documentul menționează că în perioada 1980 – 1989 nu mai puțin de 52.499 de cetățeni români au solicitat azil în 14 țări

19 *Ibidem*, p. 100

20 Judecătoria Oradea, *Sentința Penală nr. 905/1989*, f. 1-3

21 Steiner Johann, Magheți Doina, *op. cit.*, p. 23

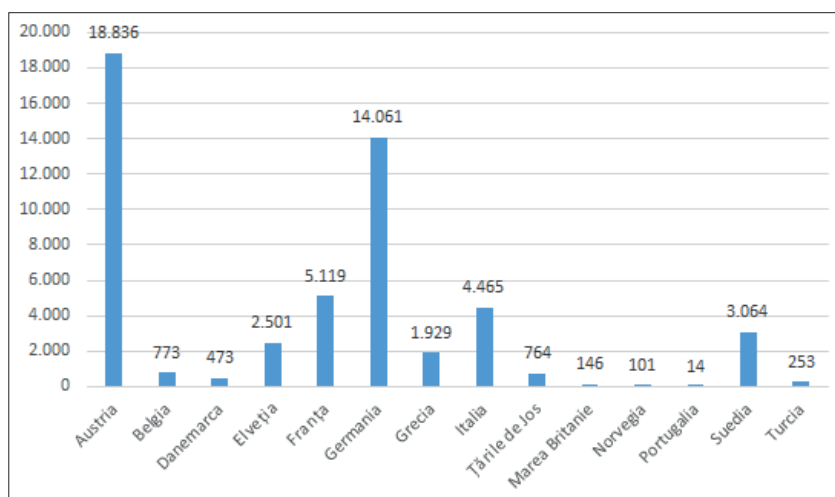
22 Brândușa Armanca, *Frontieriștii. Istoria recentă în mass-media*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Curtea veche, București, 2001, p. 19

23 United Nations High Commissioner for Refugees, *Asylum applications in industrialized countries: 1980 – 1999*, Elveția, 2001, p. 148

24 *Ibidem*, pp. 146-147

europene. De remarcat este că documentul nu menționează date referitoare la Ungaria, însă dacă analizăm datele prezentate la graficul 1, putem conchizi că în Ungaria au fost înregistrați cel mult 543 de cetățeni români solicitanți de azil. Astfel, putem observa că Ungaria era doar o țară de tranzit, în timp ce Austria (18.836 de solicitanți), respectiv Republica Federală Germania (14.061 de solicitanți) se numără printre țările de destinație. Din statistica I.C.N.U.R. lipsesc date referitoare la țări, precum Statele Unite ale Americii, Canada sau Australia.

Grafic 2: Distribuția cetățenilor români solicitanți de azi în funcție de țara în care au solicitat protecție internațională (1980 - 1989)

Un rol important în sprijinirea refugiaților români îl va avea participarea Ungariei la Convenția de la Geneva și înființarea biroului Înaltului Comisariat la Budapesta, pentru care *grupurile alternative de opoziție* maghiare militează încă din vara anului 1988²⁵. Concomitent, problema se discută tot mai intens în cercurile de decizie ale Magyar Szocialista Munkáspárt (Partidul Socialist al Muncitorilor din Ungaria), dar participarea la Convenție reprezenta un aspect negativ din perspectiva autorităților maghiare: nu permitea discriminarea pozitivă a românilor de naționalitate maghiară, ci le conferea aceleași drepturi de care beneficiază toți refugiații²⁶. De asemenea, un alt aspect important reprezentau asumările politice, administrative și financiare care decurgeau din Convenție, iar politicienii maghiari considerau că Ungaria nu poate la momentul respectiv să le respecte. Un rol decisiv în adoptarea Convenției îl va avea primul ministru maghiar, Németh Miklós, care împreună cu ministrul justiției, Kulcsár Kálmán, se poziționează în favoarea aderării Ungariei la Convenția de la Geneva, prin urmare la începutul anului 1989 toți reprezentanții Partidului se declară în favoarea adoptării Convenției²⁷.

După discuții prealabile, în perioada 6-11 februarie 1989 se deplasează în Ungaria o comisie a Înaltului Comisariat, care avea misiunea să realizeze un raport privind respectarea drepturilor omului în Ungaria, situația în care se aflau refugiații de pe teritoriul Ungariei, capacitatea autorităților de a gestiona problema, etc. În cadrul vizitei, Comisia a organizat o serie de întâlniri cu autoritățile, reprezentanții bisericilor, Crucea Roșie și o vizită la tabăra de refugiați de la Debrecen. În documentul elaborat la finalul vizitei, Comisia recomanda Ungariei să adopte cât mai repede

25 Kaszás Veronika, *A magyarországi „alternatív szervezetek” fellépése az erdélyi menekültek ügyében 1988–1989-ben (Atitudinea „organizațiilor alternative” din Ungaria față de problema refugiaților transilvăneni 1988 – 1989)*, în *Multunk*. nr. 1, 2014, p. 228

26 Idem, *Erdélyi menekültek Magyarországon 1988-89-ben. Út a menekültkérdés tagadásától az 1951. évi genfi menekültügyi konvencióhoz való csatlakozásig (Refugiații transilvăneni în Ungaria în perioada 1988-1989. Drumul de la negarea problemei refugiaților până la aderarea Convenției de la Geneva din 1951)*, teză de doctorat, Budapest, p. 314

27 *Ibidem*, p. 315

posibil Convenția, să nu realizeze tabere de refugiați, ci centre de înregistrare și selectare, dar și integrarea totală a refugiaților de naționalitate maghiară.

În raportul întocmit de Ministerul de Externe maghiar cu ocazia vizitei se menționează că „aderarea Ungariei la Convenția de la Geneva este doar o chestiune de timp”²⁸ și se recomandă autorităților să realizeze demersurile pentru „a întări ideea în cadrul Comisariatului că persoanele de naționalitate maghiară sosite în Ungaria sunt privite drept refugiate, deoarece altfel nu vom beneficia de sprijinul necesar pentru întreținerea și sprijinirea lor”²⁹.

Acest ultim aspect este deosebit de important atât pentru Înalțul Comisariat, cât și pentru autoritățile maghiare, deoarece conform unui raport realizat de Ministerul de Interne maghiar și datat în 6 ianuarie 1989 pe teritoriul Ungariei se aflau 12.403 cetățeni români, din care aproximativ 88% (10.896) erau de etnie maghiară, 7% (864) erau români, respectiv 5% (623) erau etnici germani. 76% din aceștia se aflau în Budapesta (29%) și în alte patru județe: Hajdú Bihar (21%), Békés (10%), Pest (8%) și Szabolcs (8%)³⁰. Până la sfârșitul anului cifrele se vor dubla, la 31 decembrie 1989 se aflau pe teritoriul statului vecin 26.445 de refugiați, din care 18.865 erau etnici maghiari, 5.690 etnici români, 1.600 etnici germani, iar alte 290 de persoane de diferite etnii³¹. În ceea ce privește calificarea refugiaților cetățeni români, se prezintă următoarea situația: muncitori calificați – 53,9%, muncitori agricoli – 3,5%, persoane cu studii superioare – 7,1%, fără ocupație – 13,1%, pensionar sau întreținut – 22,4%³². Numai puțin 48,2% dintre refugiații români aveau vârsta cuprinsă între 19-30 de ani, după care 31,5% între 31-50 de ani, 10,5% dintre ei erau încadrați în grupa de vârstă 0-14 ani, 6,5% în grupa 15-18 ani, iar 3,2% dintre ei aveau vârsta peste 50 de ani³³. Aceste cifre îi cuprind doar pe cei care se aflau înregistrați, deci legal pe teritoriul Ungariei, iar din analiză putem presupune că numărul real este mai ridicat.

După vizita efectuată, raportul întocmit a fost înaintat Înalțului Comisar, Jean-Pierre Hocké, care a convocat în 17 februarie 1989 o ședință a țărilor donatoare, pentru a solicita un „sprijin extraordinar”³⁴. Reprezentanții maghiari delegați pe lângă O.N.U. menționează intenția organizației de a acorda Ungariei aproximativ 4 milioane de dolari pentru demararea unor proiecte sociale, medicale și de integrare a refugiaților români. Se mai menționează că țările occidentale au format o opinie extrem de favorabilă despre gestionarea problemei refugiaților de către autoritățile maghiare, iar aderarea Ungariei la Convenție este considerată un lucru cert³⁵.

În 23 februarie 1989 ministerul de externe, Várkonyi Péter, înaintează Consiliului Prezidențial al Republicii Populare Ungare o propunere de hotărâre prin care Ungaria aderă la Convenție, specificând: „Examinarea drepturilor și obligațiilor statelor care au adoptat Convenția de la Geneva ne arată că adoptarea ne creează o situația favorabilă, care nu este contrară intereselor promovate până acum... De asemenea, ar întări tendința Republicii Populare Ungare de a se conecta de

28 Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naționale din Ungaria), *A Menekültügyi Főbiztosság Ténymegállapító küldöttségének magyarországi látogatása (Vizita în Ungaria a comisiei de constatare a Înalțului Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

29 *Ibidem*

30 Idem, *Jelentés a Magyar Népköztársaság területén tartózkodó román állampolgárok ügyeinek intézésével kapcsolatos tapasztalatokról (Raport privind situația cetățenilor români aflați pe teritoriul Republicii Populare Ungare)*, f. 19, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

31 Baló György, Lipovecz Iván, *Tények könyve – 1991 (Cartea faptelor - 1991)*, Ráció kiadó, Debrecen, 1991, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1991-A791/magyar-tarsadalom-politika-C7DC/menekultek-magyarorszagon-C866/a-menekultek-nemzetisege-1989-dec-31-C867/>, accesat în 18 mai 2020

32 *Ibidem*

33 *Ibidem*

34 Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naționale din Ungaria), *Együttműködés az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával (Cooperarea cu Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

35 *Ibidem*

*cadru universal promovată de O.N.U. în domeniul drepturilor omului și politica umanitară*³⁶. A doua zi este emis decretul Consiliului Prezidențial prin care Ungaria aderă la Convenția de la Geneva din anul 1951 și la Protocolul de la New York din anul 1967. Decretul a fost depus la sediul O.N.U. de la New York în 14 martie 1989, astfel protocolul a intrat în vigoare în aceeași zi, acordul însă doar în 12 iunie 1989³⁷. Peste două zile, secretarul de stat Horn Gyula îl informa pe Înalțul Comisar, Jean-Pierre Hocké că Ungaria este dispusă să înceapă negocierile privind deschiderea unui birou al Înalțului Comisariat la Budapesta³⁸.

Problema refugiaților români aflați pe teritoriul statului vecin a fost dezbătută în ședința parlamentului maghiar din 10 martie 1989, la care a fost invitat din partea guvernului, ministrul afacerilor interne, dr. Horváth István. Ministrul Horváth prezintă în fața parlamentului informații despre fenomenul refugiaților, menționând că „... până în 28 februarie a.c. am eliberat 14.013 permise de ședere pentru refugiații români, dintre aceștia 88% sunt etnici maghiari, 7% români, iar 5% germani. După ce peste 850 de refugiați s-au deplasat spre o a treia țară, iar aproximativ 200 s-au întors în România, acum numărul celor care se află în Ungaria se apropie de 13.000... În anul 1988 aproximativ un sfert din cei care au venit ilegal din România au fost returnați autorităților române... în februarie 1989 acest procent nu a atins 3%... Crește numărul cetățenilor români care doresc să călătorească mai departe către o a treia țară. Mulți doar cu acest motiv vin în țara noastră... În prezent peste 1.000 de români așteaptă să se plece către o a treia țară, mulți dintre ei nu lucrează, dar în aceleași timp sunt nerăbdători și pretențioși”³⁹.

În martie 1989 sosește în Ungaria o nouă comisie tehnică din partea Comisariatului, pentru a clarifica modul în care se va realiza sprijinul financiar și tehnic oferit de statele occidentale. Delegația condusă de Omar Bakhiet s-a întâlnit cu reprezentanții ministerelor implicate în gestionarea crizei refugiaților, aceștia vizitând centrele de refugiați din mai multe județe maghiare. Comisia tehnică a recomandat Ungariei să înființeze încă trei centre, două în estul Ungariei și una în Budapesta, pentru care și-au asumat o contribuție financiară. În continuare, și-au asumat finanțarea spitalelor transferate de Ministerul Sănătății și cumpărarea materialelor necesare, acordarea imediată a unui sprijin pentru o perioadă de 6 luni și elaborarea unui plan de ajutorare pe termen mediu și lung. De asemenea, cele două părți au convenit primirea unei noi delegații pe parcursul lunii mai. O cerință solicitată de șeful delegației, Omar Bakhiet a fost ca Ungaria să nu politizeze vizita și discuțiile purtate cu Comisia tehnică⁴⁰.

În 26 aprilie 1989 reprezentanța permanentă a Ungariei pe lângă O.N.U. informa ministerul de externe că raportul întocmit de Comisia tehnică a fost primit pozitiv, iar Jean-Pierre Hocké a înaintat țărilor donatoare o listă cu sprijinul necesar pentru perioada mai-decembrie 1989. Astfel, lista cuprinde echipamente și calculatoare pentru cele trei centre, echipamente medicale, ambulanțe, echipamente școlare, aparatură de xerox, etc. Următoarea vizită a Comisiei va pune accent pe rezolvarea problemelor locative, înființarea de locuri de muncă, formare profesională și reconversia profesională a refugiaților⁴¹.

36 Idem, *ENSZ Menekültügyi Főbiztossága küldöttségének tényfeltáró látogatása Magyarországon romániai menekültek ügyében (Vizita de constatare a unei delegații a I.C.N.U.R cu privire la refugiații români aflați în Ungaria)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

37 1989. évi 15. törvényerejű rendelet a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény valamint a menekültek helyzetére vonatkozóan az 1967. évi január hó 31. napján létrejött jegyzőkönyv kihirdetéséről, www.unhcr.org/hu, accesat în 18 mai 2020

38 Kaszás Veronika, *op. cit.*, p. 322

39 ***, *Országgyűlés Naplója (Jurnalul Parlamentului)*, (1988.XII.20 – 1989.V.12), vol. 3, Budapesta, 1998, pp. 3482 - 3486

40 Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naționale din Ungaria), *A Menekültügyi Főbiztosság technikai csoportjának magyarországi látogatása (Vizita în Ungaria a comisiei tehnice a I.C.N.U.R.)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

41 Idem, *Helyzetkép a Menekültügyi Főbiztosság technikai küldöttségének látogatása után (Situația în urma vizitei comisiei tehnice a I.C.N.U.R.)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

Asigurarea unor condiții optime pentru cazarea refugiaților români a fost o problemă constantă a autorităților maghiare. Dintr-o informare trimisă către secretarul de stat din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Gál Zoltán, reiese că această problemă a fost discutată în cadrul unei întâlniri dintre Oficiul pentru Refugiați al guvernului maghiar și reprezentanții Înalțului Comisariat ce a avut loc în data de 13 iunie 1989. În acest sens, autoritățile maghiare au identificat în opt județe (643 de localități) aproximativ 3.300 de locuri de muncă, respectiv 3.500 de locuințe, majoritatea case părăsite care pot fi achiziționate de statul maghiar. Reprezentanții O.N.U. anunță autoritățile maghiare că Înalțul Comisariat va sprijini Ungaria cu 500.000 de dolari în vederea rezolvării situației locative, suma provenită de la țările donatoare⁴².

Una dintre țările care a contribuit financiar la rezolvarea problemei refugiaților români aflați pe teritoriul Ungariei era Olanda. Guvernul olandez a acordat Comisariatului 500.000 de guldeni olandezi. Pentru a doua parte a anului 1989, Comisariatul a alocat un buget de 5 milioane de dolari, iar Ungaria a contribuit tot cu 5 milioane de dolari pentru sprijinirea refugiaților români⁴³. Alte țări care au contribuit financiar la programul inițiat de Comisariat erau Austria, Elveția, Statele Unite ale Americii, Republica Federală Germană (3 milioane de mărci) și Finlanda⁴⁴. În luna decembrie 1989, autorităților maghiare le sunt promise încă 2 milioane de dolari pentru gestionarea situației refugiaților. În aceleași timp se discută despre situația fenomenului în anul 1990, autoritățile maghiare și Comisariatul concluzionează că în următorul an exodul românilor va crește accentuat⁴⁵.

Dintr-un raport realizat de către Oficiul Național de Audit din Ungaria reiese că O.N.U. și-a propus alocarea 4,9 milioane de dolari pentru sprijinirea guvernului maghiar în vederea gestionării crizei refugiaților. Din această sumă au fost transferate părții maghiare 3 milioane de dolari în octombrie 1989, respectiv în ianuarie 1990⁴⁶. Raportul analizează sumele cheltuite în perioada 1988-1989 de către *Fondul de Stabilire* (Letelepedési Alap), înființat de către guvernul maghiar în scopul sprijinirii financiare și integrării cetățenilor străini ajunși în Ungaria după 1 ianuarie 1988. În perioada supusă analizei, *Fondul* a cheltuit 124,6 milioane de forinți pentru înființarea și întreținerea centrelor de primire și de cazare provizorii, 213,6 milioane de forinți pentru subvenționarea obținerii de locuințe, 74,5 milioane de forinți pentru subvenția de stabilire acordată familiilor cu copiii, 58,6 milioane de forinți acordați pentru subvenții și ajutoare regulate, etc. suma totală cheltuită a fost de 576,9 milioane de forinți⁴⁷.

Chiar dacă Ungaria a aderat la Convenția de la Geneva în urma exodului cetățenilor români, până la 31 decembrie 1989, oficial, au primit statutul de refugiat doar 35⁴⁸ de persoane și alte câteva sute de persoane solicitând acest statut⁴⁹. Numărul cetățenilor care au solicitat acest statut a fost unul redus, deoarece reprezenta un impediment în părăsirea Ungariei, iar țara vecină reprezenta de cele mai multe ori o țară de tranzit, în timp ce *frontieriștii* români beneficiau de ajutorul Comisariatului și fără solicitarea statutului de refugiat. De asemenea, autoritățile maghiare au continuat să înapoieze cetățeni români, inclusiv în vara - toamna anului 1989⁵⁰⁵¹⁵².

42 Idem, XIX – B – 11, *Menekültügyi és Migrációs Hivatal (Biroul de Azil și Migrație)*, BM/TFF/707/1989, f. 1

43 Idem, *Hollandia pénzügyi hozzájárulása a magyarországi román menekülttáborok bővítésére irányuló ENSZ-programhoz (Contribuția financiară a Olandei la programul O.N.U. de extinderea taberelor de refugiați români în Ungaria)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

44 Kaszás Veronika, *op. cit.*, p. 329

45 Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naționale din Ungaria), *Kapcsolataink a Menekültügyi Főbiztossággal (Relațiile noastre cu I.C.N.U.R.)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

46 Állami Számvevőszék (Oficiul Național de Audit din Ungaria), *Jelentés a Letelepedési Alap működésének pénzügyi-gazdasági ellenőrzéséről (Raport privind controlul financiar și economic al Fondului de Stabilire)*, www.asz.hu, p. 3

47 *Ibidem*, p. 23

48 Conform unui studiu publicat de I.C.N.U.R., în anul 1989 au fost depuse 36 de cerere de azil în Ungaria. Vezi UNHCR, *Asylum applications in industrialized countries: 1980 – 1999*, Elveția, 2001, p. 144.

49 Kaszás Veronika, *op. cit.*, p. 349

50 Judecătoria Oradea, *Sentanța Penală nr. 2317/1989*, f. 1-2

51 Idem, *Sentanța Penală nr. 2337/1989*, f. 1-4

52 Idem, *Sentanța Penală nr. 2458/1989*, f. 1-2

Problema *refugiaților români* se discută și în cadrul *Consiliului Drepturilor Omului*, fiind pusă pe ordinea de zi a ședinței din 27 februarie 1989, când Ungaria, prin vocea Horn Gyula, secretar de stat în cadrul Ministerului de Externe, a criticat dur situația minorității maghiare din România și presupusa nerespectarea drepturilor universale ale omului, lucru nemaiîntâlnit până atunci în diplomația Războiului Rece. Scopul diplomației maghiare a fost ca situația minorității maghiare să ajungă în atenția forumurilor O.N.U., iar problema să se rezolve la acest nivel, nu în interiorul blocului socialist. La ședința Consiliului din martie 1989 situația minorităților din România este criticată de reprezentanții unor state ca Marea Britanie, Suedia, Australia, Canada, Norvegia sau Belgia, dar și de țările socialiste. La propunerea Suediei se constituie o comisie care să se deplaseze în România și să studieze respectarea drepturilor omului⁵³.

În acest scop a fost delegat juristul elvețian Joseph Voyame, dar autoritățile române au refuzat să îi acorde viză de intrare în România. Astfel, Voyame solicită reprezentanților Ungariei acordul pentru a realiza raportul în urma discuțiilor cu refugiații români aflați în centrele din Ungaria. Autoritățile maghiare s-au pregătit temeinic pentru vizita delegatului, reprezentanții Ministerului de Externe informează și solicită secretarului de stat Gál Zoltán să ofere tot sprijinul necesar în organizarea întâlnirilor cu refugiații români și să îi pună la dispoziție documente din care să reiasă că refugiații sunt persecutați⁵⁴. În cele din urmă, raportul prezentat Consiliului Drepturilor Omului a fost susținut în 9 martie 1990, dar pe baza unei vizite din februarie 1990. Raportul alcătuit din două părți prezintă gravele abateri privind drepturile omului în perioada regimului condus de Nicolae Ceaușescu, dar și îmbunătățirile realizate după căderea regimului, menționând deficiențele existente și aducerea unei serii de propuneri pentru îmbunătățirea situației conform principiilor drepturilor omului⁵⁵. În urma adoptării raportului, Gheorghe Dolgu, ambasadorul României la O.N.U. a declarat că „România nu recunoaște decizia luată de Consiliu... conținutul raportului este tendențios, faptele prezentate sunt denaturate, intervine în afacerile interne și încalcă suveranitatea României”⁵⁶.

România nu a recunoscut oficial existența fenomenului refugiaților. La întâlnirea bilaterală de la Arad din 28 august 1988, Grósz Károly a adus în discuție situația cetățenilor români aflați pe teritoriul Ungariei, dar Nicolae Ceaușescu a refuzat să discute acest aspect, catalogând problema drept una *artificială*, creată de Ungaria, prin urmare nici nu este problema României rezolvarea acestei situații. În fața forurilor internaționale, România a folosit argumentele blocului socialist, refuzând să permită altor țări amestecul în problemele interne ale țării. Reprezentanții României au susținut că poziționarea Ungariei față de respectarea drepturilor omului „amenință interesele majorității țărilor socialiste”⁵⁷. În mod continuu, România refuza să acorde vize pentru reprezentanții forumurilor internaționale preocupate de situația minorităților și de respectarea drepturilor omului.

Treptat, România se izolează și față de țările blocului socialist, refuză aplicarea reformelor gorbacioviste, iar în ultimul an a regimului refuză să participe la întâlniri diplomatice a țărilor pactului de la Varșovia. La sfârșitul regimului, Nicolae Ceaușescu se găsește într-un *internaționalism izolat*, atât în rândul țărilor occidentale, cât și în blocul socialist.

Spre sfârșitul anilor '80 societatea maghiară trece printr-un proces intern de democratizare, iar acesta va genera schimbări și în cadrul aparatului de stat. Apariția grupurilor de opoziție, tolerate de stat, și atitudinea lor față de probleme minorităților și refugiaților din România va crea o presiune suplimentară asupra autorităților maghiare. În acest context intern, autoritățile maghiare demarează

53 Kaszás Veronika, *op. cit.*, pp. 101-102

54 Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naționale din Ungaria), *ENSZ különmegbízott budapesti látogatása (Vizita trimisului special al O.N.U. la Budapesta)*, www.parallelarchive.org, accesat în 18 mai 2020

55 MTI hírarchívum (Arhiva de știri MTI), *Emberi jogi - román határozat (Drepturile omului - decizie română)*, www.archiv1988-2005.mti.hu, consultat în 21 mai 2020

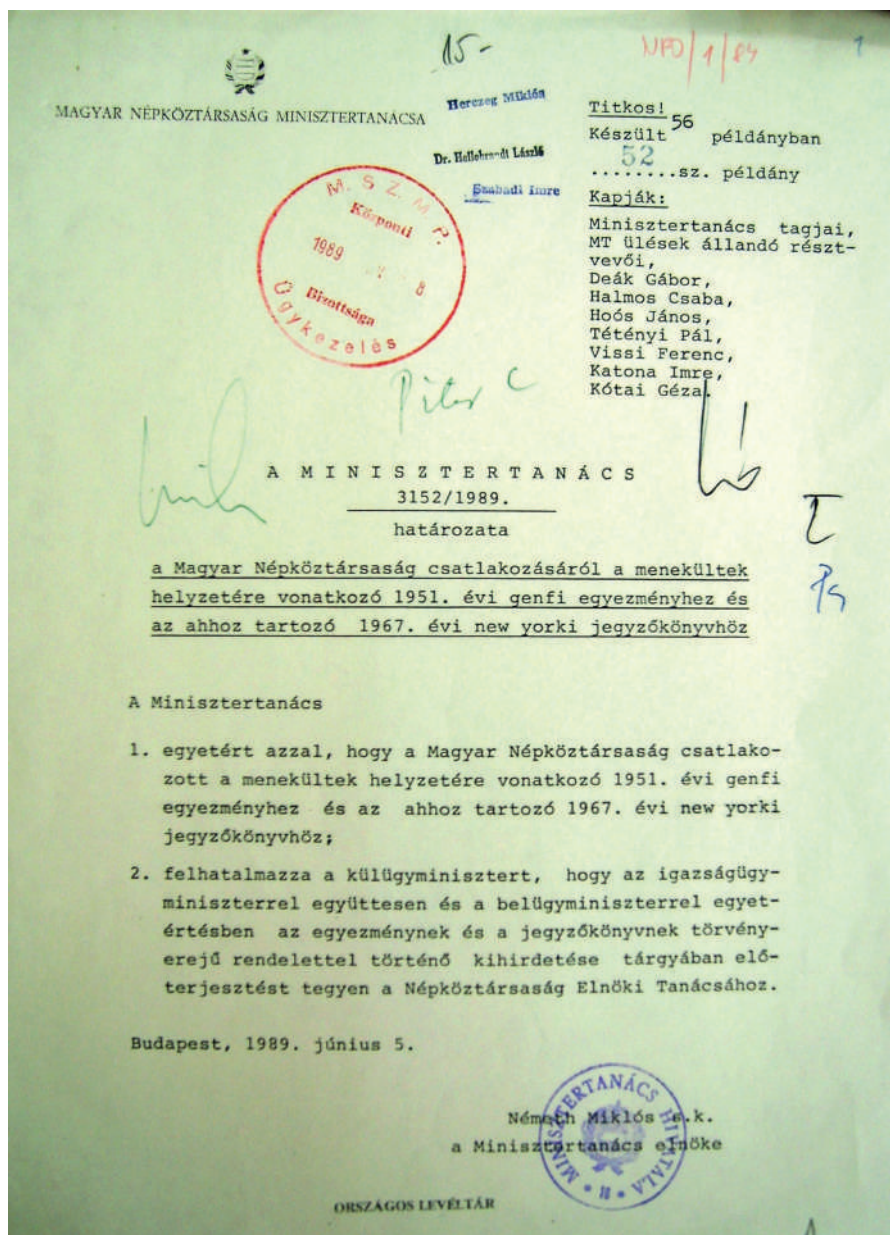
56 Idem, *România - emberi jogok - genfi szavazás (România - drepturile omului - votul din Geneva)*, www.archiv1988-2005.mti.hu, consultat în 21 mai 2020

57 Kaszás Veronika, *op. cit.*, pp. 114-115

discuțiile cu O.N.U. pentru a adera la Convenția de la Geneva. Un alt aspect avut în vedere de către politicienii maghiari a fost eventuala contribuție financiară din partea Înalțului Comisariat pentru gestionarea crizei refugiaților români, deoarece susținerea numărului mare de refugiați reprezenta o problemă pentru guvernul maghiar.

Având în vedere competențele limitate ale Înalțului Comisariat de a întreprinde acțiuni concrete, coroborate cu refuzul constant al României de a recunoaște existența fenomenului de refugiați, a făcut imposibilă rezolvarea problemei în interiorul țării. Prin urmare, problema refugiaților români se transformă într-o problemă internațională.

Anexa 1: Hotărârea Consiliului de Miniștri Ungar privind aderarea Ungariei la Convenția de la Geneva din 1951 și la Protocolul de la New York din 1967

Sursa: Magyar Országos Levéltár (Arhivele Naționale din Ungaria), A Minisztertanács 3152/1989. határozata a Magyar Népköztársaság csatlakozásáról a menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi genfi egyezményhez és az ahhoz tartozó 1967. évi new yorki jegyzőkönyvhöz (Decizia 3152/1989 a Consiliului de Miniștri privind aderarea Republicii Populare Ungare la Convenția privind statutul refugiaților de la Geneva din 1951 și la Protocolul de la New York din 1967), www.parallelarchive.org, MOL M-KS-288.f./1989 32. cs. 1. óe.